

Borislav Mikulić

Trg izgubljene Republike i druge uzorite priče 90ih

Arkzin, Zagreb 2015.

Zbirka *Trg izgubljene Republike i druge uzorite priče 90ih godina* pojavljuje se u jeku političkih zbivanja počevši od desno orijentiranih nevladinih udruga, prominentnih ličnosti i njihovog agitiranja referenduma o ustavnoj definiciji braka 2013. godine, pojave prosvjednika u Savskoj 66 krajem 2014. godine, predsjedničkih izbora te komešanja ideoloških strana u predizbornoj godini. *Ironična čitanka* kako je autor sam naziva, nema pretenziju biti remiscencija ranijih događaja i priča iz devedesetih godina već treba poslužiti kao „optičko pomagalo za čitanje ideopatologije svakodnevnog života u sadašnjici“ (Mikulić, 2015: 4). Zbirka se sastoji od 17 publicističkih radova, od kojih su dva rada iz 2000. godine i jedan iz 2015. godine, dok su ostali radovi nastali devedesetih godina tijekom političkih, kulturnih i ratnih zbivanja. Radovi su sabrani u nekoliko cjelina prema zajedničkim poveznicama. U autorovim tezama i stavovima ogleda se više filozofskih idejnih tradicija – klasični njemački idealizam, psihoanaliza, marksizam, filozofija prakse – ko-

jima se zahvaćaju i interpretiraju ideologija, filozofija, politika, kultura i društvene aporije.

Prvi rad u zbirci, odnosno intervju *Zabranjena mjesta mišljenja – mit o tabuima 90-ih* i posljednji, napisan 2015. godine *Teatar Exit Croatia: kraj demokratske komedije i „jarčji pjev“ desnice* obuhvaćaju najvažnije ideje zbirke. Intervju pruža opći uvod u zbirku identificirajući stanje na hrvatskoj političkoj, ideološkoj, kulturnoj i filozofskoj sceni devedesetih godina komparirajući stanje s prijelomnim događajima u Jugoslaviji čime najavljuje analizu konkretnih slučajeva u potonjim radovima. Posljednji rad rekapitulira hrvatsku stvarnost prema poslovi prvu put kao tragedija, drugi put kao komedija, konstatirajući sadašnjost kao farsu u kojoj se povijest hrvatskog traženja izobličuje u „stopostotno hrvatstvo“ (Mikulić, 2015: 280) prosvjednika u Savskoj 66 i njihove desno orijentirane goste u šatoru. S obzirom da nije moguće obuhvatiti sve autorove teze i studije slučaja, naznačene su one najzanimljivije i najprovokativnije koje ukazuju na

polemički karakter tekstova.

Tema kojoj autor najkritičnije i najtemeljite pristupa kroz više radova je status, uloga i zadaća filozofije u Hrvatskoj naspram one u Jugoslaviji, osobito *praxis* filozofije tijekom 60-ih i 70-ih godina prošlog stoljeća. *Praxis* filozofija većim je dijelom pozitivno karakterizirana te joj se pripisuje izvorno mišljenje i svjetska prepoznatljivost, izuzev ograničenja koja su joj inherentno nametnuta usvojenim tezama. Konstatira se kako je za razliku od hrvatske filozofije koja je na sebe preuzela zadaću obnove nacije i stvaranje hrvatske države, *praxis* filozofija bila je anacionalna i kritička filozofija naspram državnog birokratskog aparata što joj je u konačnici i presudilo. Nepostojeća lijeva inteligencija devedesetih pretvorila se u malograđanštinu bez kritičke oštrice što određuje i filozofsko stvaralaštvo. Lijeva vlast i lijeva filozofska kritika bile su moguće u Jugoslaviji, ali u novostvorenoj Hrvatskoj, desna vlast i desna filozofija stapale su se u jedan ideološki državotvorni mit u kojemu se desna kritika nije mogla ozbiljiti. Kao glavni zadatak filozofije nadaje se afirmacija nacionalne ideologije ne samo kao zadaće pojedinih mislioca, već kao zadaće organiziranih institucija poput Instituta za filozofiju, Hrvatskih studija i Matice hrvatske. O tome svjedoči i slučaj proglašenja Hrvatskog filozofskog društva koji se svojim članovima

ispričava što su za vrijeme postojanja Društva u Jugoslaviji pretrpjeli štetu, a da se Društvo u takvim vremenima nije zauzelo za njih. Performativni istup Hrvatskog filozofskog društva autor interpretira kao preuzimanje funkcije državnog tijela koje je jedino ovlašteno da takve isprike i proglašenja upućuje. Drugi aspekt proglašenja bilo je distanciranje Hrvatskog filozofskog društva od kritičke filozofije *praxisa* te udruživanje zadaće hrvatskog filozofskog stvaralaštva s državnom proizvodnjom nacionalne ideologije. Filozofija koja nastaje spojem državne ideologije i pragmatičkih interesa pretvara se u pučku filozofiju, lako razumljivu i objedinjenu u prvom hrvatskom predsjedniku. Mikulić u radovima zahvaća vrlo kompleksan odnos filozofije i politike te akademskih institucija i države čiju je vezu teško razmrsiti bez analize pojedinačnih primjera, osim u opservaciji i tezi kako kritičke filozofije u pravom značenju riječi nema. Također, odgovornost za sudjelovanje u državotvornom nacionalnom mitu ne trebaju preuzeti samo filozofi, već isto pada i na leđa književnika koji se utjelovljuju u nacionalne ideologe. Analiza situacije filozofije i akademskih institucija je u radu iz 2015. godine izostala, premda bi bila potrebna da se analizira današnja duhovna situacija.

U trećem eseju *Jugonostalgija: o političkoj retroutopiji razočara-*

nih patriota autor iznosi tezu o *jugonostalgičaru* kao onome tko je izgubio simbolički značaj heroja državnog neprijatelja nastankom suverene Republike Hrvatske. Argumentacija se temelji na ideji da su takvi heroji, odnosno „proljećari“ svoj habitus izgubili nestankom Jugoslavije koja im je služila kao predmet kritike koji je potrebno očuvati. S obzirom na izgubljeni fokus kritike, devedesetih godina u Hrvatskoj nacionalna kritika se od strane *jugonostalgičara* morala preobratiti u govor „hrvatskiji“ od hrvatskog, ali nije se uspijevala ostvariti. Zanimljivo je kako Mikulić interpretaciju jugonostalgičara gradi na istoj društvenoj zbilji, premda pojam preuzima značajnije posve suprotno uvriježenom.

Nadalje, postavlja se i pitanje historičara, odnosno ovlaštenih tumača razvoja povijesne situacije devedesetih i ranije, pri čemu Mikulić zaključuje kako su to ujedno i akteri događaja koji imaju dvostruku ulogu. Akteri događaja kao promatrači sudjeluju u konstrukciji nacionalne priče. Mikuliću je kao predložak za analizu situacije poslužio Kantov spis *Spor fakulteta* u kojemu Kant opisuje kako se odvija preobražaj malih događaja u velike i obratno. Značaj ove teze je u tome što interpretira kako se stvara povijesni značaj događaja i ličnosti koje prosuđuju i legitimiraju sami sudionici zbivanja.

Naposljetku, vrijedi naznačiti

Mikulićevu analizu demokratskog procesa u Hrvatskoj, o čemu svjedoči i vrlo jasan naslov same zbirke – *Trg izgubljene Republike*. Tijekom devedesetih godina održana su dva prosvjeda na Trgu bana Jelačića, jedan zbog ukidanja koncesije Radiju 101 zbog nepoćudnosti, dok je drugi bio sindikalni prosvjed, pri čemu je drugi učinio vidljivim problem demokracije u Hrvatskoj. Zabrana okupljanja na Trgu ukazala je na gubitak stvarne i simboličke vrijednosti i funkcije agore kao mjesta demokratskih procesa. Prijenos zabrane okupljanja te značaj zabrane ukazuje na gubitak demokracije, ne samo na Trgu već uopće. Ovom se tezom poentira ključni problem u Hrvatskoj, koji nije samo problem prošlosti, već je aktualan problem danas. Stoga, može se zaključiti kako su glavni značaj zbirke provokativni radovi koji pozivaju čitatelja na polemiku i refleksiju o političkoj i društvenoj stvarnosti, ne samo devedesetih godina, već i današnjice.

Đurđica Degač